

Міністерство освіти і науки України
Національна академія педагогічних наук України
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих
імені Івана Зязюна НАПН України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди

**ОСВІТА ДОРΟΣЛИХ:
СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ,
УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ
ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

*Збірник матеріалів
II Міжнародної науково-практичної конференції
(8-9 червня 2023 р.)*

Харків – 2023

Формування й розвиток успішної команди (<i>Баніт О. В.</i>)	147
Сторітелінг в освіті дорослих (<i>Бочарова М. П.</i>)	151
Сторітелінг для вивчення іноземної мови дорослими учнями (<i>Гончарова О.М.</i>)	154
Роль та місце цифрових сервісів в організації освітнього процесу закладів вищої педагогічної освіти (<i>Желізняк О.А., Собченко Т. М.</i>)	157
Підвищення кваліфікації науково-педагогічними працівниками закладів вищої освіти як квест-технологія (<i>Козубцов І. М.</i>)	160
Особливості застосування менторингу під час освіти дорослих (<i>Кошіль О.П.</i>)	163
Онлайн-курси для формування самоосвітньої компетентності особистості в сучасному світі (<i>Майстрюк І. С.</i>)	167
Упровадження технологій інтерактивного навчання фахівців з питань цивільної безпеки у післядипломній освіті (<i>Михайлов В.М., Гайович Г.В., Михайлова А.В.</i>)	170
Інформаційні та комп'ютерні технології як основа професійної компетентності майбутнього лікаря (<i>Нессонова М. М., Кудрявцева Т. О., Арсен'єв О. В.</i>)	174
Проблеми використання цифрових технологій в освіті дорослих (<i>Пономарьова Н.О., Лі Хайцзюань</i>)	178
Підготовка викладачів до формування емпатійно-рефлексивної культури майбутніх учителів (<i>Ревенко І. В.</i>)	181
Застосування технологій тайм-менеджменту в самоосвітній діяльності науково-педагогічних працівників ЗВО (<i>Самко А. М.</i>)	184
Технології навчання дорослих в умовах курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників (<i>Федорчук В.В.</i>)	188

СЕКЦІЯ 6. Інклюзивний підхід в освіті дорослих

Інклюзивний підхід в освіті дорослих (<i>Єсікова І. В.</i>)	192
Етнодизайн для створення інклюзивного освітнього простору (<i>Чжао Цянь</i>)	194

СЕКЦІЯ 7. Освіта дорослих в Україні та зарубіжжі: сучасний стан, історія і перспективи розвитку

Self-taught studies and attitude of the franciscan friar towards the challenges of education and tvangelization of the autochthonous groups in the Americas (<i>Zhizhko E. A., Beltrán G. A.</i>)	197
Освіта дорослих в Україні: перспективи правової регламентації (<i>Астахов В. В.</i>)	201
Формування лідерської компетентності здобувачів вищої педагогічної освіти: зарубіжний досвід (<i>Білик В. М., Якушин Д. В.</i>)	204
Організація шкіл для дорослих як предмет уваги педагогічної громадськості другої половини ХІХ – початку ХХ століття (<i>Друганова О. М., Білик В. М.</i>)	208
Розуміння та місце праці у сучасній концепції освіти дорослих у Німеччині (<i>Костенко О. В.</i>)	211

<https://zn.ua/EDUCATION/uchitsja-nikohda-ne-pozdno-kak-v-ukraine-razvivaetsja-obrazovanie-dlja-vzroslykh.html> (дата звернення 30.05.2023).

2. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. URL: <https://portal.rada.gov.ua/uploads/documents/27396.pdf> (дата звернення 30.05.2023).

3. Стаття 18 Закону України «Про освіту». URL: https://urst.com.ua/ru/ob_obrazovanii/st-18 (дата звернення 30.05.2023).

4. Державна політика у сфері освіти дорослих в Україні. Звіт за результатами дослідження / Андрєєв, М., Бахрушин, В., Лук'янова, Л. і Панич, О. Київ. URL: https://www.dvv-international.org.ua/fileadmin/files/eastern-neighbors/Ukraine_pics/Ira/Publications/State_policy_web.pdf (дата звернення 30.05.2023).

5. Сологуб І. Освіта для дорослих в Україні: що хочуть поміняти. URL: https://24tv.ua/ru/obrazovanie-dlja-vzroslyh-cto-izvestno-o-zakonoproekte_n2280327 (дата звернення 30.05.2023).

УДК378.4.03

ORCID [0000-0002-9823-6956](https://orcid.org/0000-0002-9823-6956)

Білик В. М.
e-mail: bilykvita@ukr.net
Якушин Д. В.

ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди

У статті розкрито досвід формування лідерської компетентності майбутнього вчителя за кордоном. Проаналізовано складові лідерства педагогічних працівників. Особливу увагу приділено характеристиці програм в різних країнах, спрямованих на розвиток лідерських здібностей у майбутніх вчителів у рамках їхньої фахової підготовки. Визначено, що професійна підготовка майбутніх вчителів здійснюється у навчально-виховному процесі, позааудиторній роботі ЗВО, школах професійного розвитку.

Ключові слова: лідерство, професійний розвиток, вчитель-лідер, лідерська компетентність.

The article reveals the experience of forming the leadership competence of a future teacher abroad. The components of the leadership of pedagogical workers are analyzed. Particular attention is paid to the characteristics of programs in different countries aimed at developing the leadership abilities of future teachers as a part of their professional training. It was determined that the professional training of future teachers is carried out in the educational process, extracurricular work of higher education institutions, and schools of professional development.

Keywords: *leadership, professional development, teacher-leader, leadership competence.*

Вступ. В умовах інтеграції України у світовий освітній простір підготовка майбутніх учителів у вищих навчальних закладах вимагає модернізації навчального процесу. Вивчення та аналіз наукових досліджень дозволяють стверджувати, що на сучасному етапі розвитку вищої освіти в зарубіжних країнах акцент переноситься на підготовку викладача-лідера. В цьому контексті ми бачимо доцільним ознайомлення та усвідомлення зарубіжного досвіду по формуванню лідерської компетентності майбутніх вчителів.

Доросла людина відповідає засвою поведінку та прагне до самоактуалізації. Постійні зміни в соціальній, політичній, економічній ситуації вимагають швидкого реагування та адаптації. Тому питання про розвиток лідерського потенціалу працівників освіти стає актуальним. Адже лідерські якості впливають на ефективність роботи, життя особисте та інших людей.

Лідерство, як важлива складова управління, керівника протягом тривалого періоду привертала увагу вітчизняних учених В. Андрущенко, В. Бондар, Л. Ващенко, В. Кремня, В. Пікельної, М. Поташник та ін. Проблеми лідерства та різноманітним аспектам присвячені дослідження зарубіжних авторів Д. Мак-Грегора, Н. Макіавеллі, Р. Кэттелла, Р. Стогділла, Ф. Фідлера, та інших. Лідерство, як одну з управлінських компетентностей обґрунтували в своїх наукових доробках Д. Йорнем, Т. Пендея, Дж. Ренян, П. Трайпеті та інші. Американські дослідники А. Ліберман, М. Майлз, Є. Сакслвизначили складові розвитку лідерства вчителя.

Метою статті є вивчення зарубіжного досвіду формування лідерських якостей у майбутніх учителів. Основними **методами дослідження** є теоретичний аналіз літератури на тему дослідження та узагальнення зарубіжного досвіду.

Результати. Лідерство в світі, що так швидко змінюється, вже не просто тренд, а кредо сучасного педагога, який має бути конкурентоспроможним та дати фору іншим претендентам на своє місце. Адже появу конкурента краще передбачити, тому доцільно своєчасно зміцнити свої лідерські позиції за допомогою вдосконалення *hard-skills* та *soft-skills*. Лідер – яскрава, неординарна людина, яка здатна привернути увагу до себе, стати взірцем для наслідування, вести за собою. Педагогу, який має впливати, захоплювати, переконувати вихованців, край необхідно розвивати саме лідерські якості. Проблема формування лідерського потенціалу стоїть дуже гостро перед вітчизняною освітньою галуззю.

За уявленням окремих дослідників (Е. Вігем, Ф. Вудс та ін.), лідерські якості пов'язані зі спадковістю, а на їх формування впливає зовнішнє оточення. Але сучасні прихильники цієї теми, як от: К. Девіс, С. Кучмарські, Д. Ньюстром, висунули твердження, що розвивати, виробляти лідерські якості можна, тому що це вдається в процесі тренінгів. Так, С. Кучмарські вказує, що лідерство можна відшліфувати в будь-якій діяльності, а у дослідженнях

К. Девіса, Д. Ньюстрома наголошується, що лідерський потенціал можливо сформуванати за незначний проміжок часу [6].

Для успішного формування лідерської компетентності вчителя, на погляд американських дослідників А. Лібермана, М. Майлза, Є. Саксла необхідно мати наступні складові:

- уміння налагоджувати контакти (управлінська компетентність викладача);
- здатність здійснювати діагностику та організаційні якості;
- навички управління роботою послідовників;
- уміння адаптуватися до змін;
- здатність знаходити та використовувати необхідні ресурси тощо [4].

Наголосимо, що останнім часом у західних країнах значна увага надається розвитку лідерської компетентності педагогів в межах закладу освіти. Науковці з'ясували, що формальними лідерами часто стають члени педагогічного колективу, які не мають спеціальної управлінської підготовки, адже від керівників навчальних закладів у більшості європейських країн не вимагали кваліфікації у сфері управління освітою. Сучасна підготовка педагогічних працівників передбачає розвиток якостей керівника та спеціальний документ про це.

Досить успішний досвід підготовки вчителів-лідерів демонструють зарубіжні системи освіти. Так, в Австралії ще донедавна єдиною вимогою до лідерів, що працюють в галузі освіти була наявність чотирирічної вчительської підготовки, проте вже з 2006 році було впроваджено спеціальну програму професійної підготовки шкільних лідерів.

У Фінляндії, наприклад, вимогами до претендентів на керівні посади навчальних закладах висувають наявність відповідних знань у цій галузі, тасертифікату, що дозволяє управління освітою.

У Японії при проведенні освітніх реформ пропонується розробляти та впроваджувати в університети програми, де у межах підготовки вчительських кадрів реалізується підготовка освітніх лідерів. У зазначених програмах передбачено отримання майбутніми лідерами теоретичних знань, практичних умінь для успішної діяльності у закладах освіти [5].

У США серед закладів підготовки лідерів популярними є школи професійного розвитку, які стали спільним проектом загальноосвітніх шкіл та вищих навчальних закладів. Нагальною метою цього проекту є підготовка педагогічних працівників до виконання нових лідерських функцій, їх подальший професійний розвиток, постійне самовдосконалення.

Професійна підготовка майбутнього вчителя-лідера передбачає максимальне розкриття творчого потенціалу студента, формування вміння вирішувати поставленні завдання, робити відповідні стратегічні кроки для їх здійснення. Тому сучасна комплексна підготовка лідерів у вищих педагогічних закладах проходить в два етапи: визначення лідерських якостей у студентів, робота по навчанню лідерів.

Отже, в результаті аналізу зарубіжного досвіду розвитку лідерської компетентності майбутнього вчителя можемо визначити, що формування лідерських якостей є регульованим процесом, який спрямований на розвиток творчого потенціалу особистості та розкриття організаторських умінь в процесі навчання педагогічних дисциплін. Важливу роль відіграє делегування повноважень, що можуть реалізовуватися у позааудиторній роботі. Найбільш значущими якостями особистості в сучасному динамічному світовому співтоваристві стають активність, мобільність, конкурентоспроможність.

Висновки. Сучасна ситуація у сфері освіти потребує розробки новітніх засобів та методів, які зможуть забезпечити високий рівень професійної діяльності майбутніх вчителів. Тому, на нашу думку, практико орієнтована підготовка педагогів-лідерів у педагогічному ЗВО має передбачати засвоєння навичок лідера на таких реальних навчальних майданчиках як то: навчання педагогічних та фахових дисциплін; спеціальна підготовка на курсах лідерства, що включає формування здатності до саморозвитку, комунікативних, організаторських та інших здібностей; участь у позааудиторних заходах; у межах системи додаткової освіти дорослих, перевагою якої є її динамічність, мобільність, гнучкість.

Список бібліографічних посилань

1. Лідерські якості в професійній діяльності. В. В. Бондаренко та ін. За заг. ред. О. Г. Романовського. Харків :НТУ «ХП», 2017. 143 с.
2. Мараховська Н. В. Педагогічні умови формування лідерських якостей майбутніх учителів у процесі навчання дисциплін гуманітарного циклу: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Харків, 2009. 22 с.
3. Калашнікова С. А. Освітня парадигма професіоналізації управління на засадах лідерства : монографія. Київ: Київськ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2010. 380 с.
4. Lieberman A., Saxl E., Miles M. Teacher leadership: Ideology and practice. *Building a Professional Culture in Schools* / A. Lieberman (Ed.). N. Y.: TeachersCollege Press, 1988. P. 148–166.
5. Schleicher A. Preparing Teachers and Developing School Leaders for the 21st Century: Lessons from around the world. OECD Publishing, 2012. 108 p.
6. Шинкарук Л. В. Конструювання кластеру особистісних якостей бізнес лідера: зарубіжний і національний досвід. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. Серія «Педагогіка. Психологія. Філософія». К. 2016. Вип.239. С. 286-292.

УДК 378.14.015.62

ORCID 0000-0002-5985-8293